

Digitalisering: de blinde vlek van politieke partijen.

Om tot een eigen oordeel te komen

Met de verkiezingen voor de deur doet zich een uitgelezen kans voor om te kijken of de politieke partijen de wereld van vandaag begrijpen en weten hoe ze naar de invloed van de digitalisering zouden moeten kijken. Immers, een steeds groter deel van ons leven wordt online bepaald. Om daar grip op te houden, is controle over de onlinewereld dus vereist. Maar is de politiek zich dat ook bewust? Of zien zij de onlinewereld als een parallel universum met eigen regels, of eigenlijk geen regels? Want dat is het gevoel dat ik soms krijg als politici zich over de digitale ontwikkelingen uitlaten en ik zie hoe de digitalisering onze maatschappij (ongewenst?) verandert.

Ik heb de stoute schoenen aangetrokken en heb de verkiezingsprogramma's van vijf grotere partijen doorgenomen om een indruk te krijgen van hoe zij over de invloed van de digitalisering op onze samenleving denken en hoe zij daarmee om willen gaan.

Achteraf had ik dat wellicht beter niet kunnen doen, want die inspanning heeft mij bepaald geen prettig gevoel over onze toekomst gegeven. Mijn vertrouwen in de overheid heeft er vooralsnog geen oppepper van gekregen! Er zijn grote verschillen in de visie op het belang van de digitalisering voor onze samenleving, als een partij daar al een visie over heeft! Ik kan me niet losmaken van het beeld dat er, zeker bij de gevestigde partijen, nog veel te weinig begrip is voor die invloed. Gezien de soms uiterst beperkte, of zelfs ontbrekende, aandacht in de verkiezingsprogramma's voor dit thema, en afhankelijk van de te vormen coalitie, houd ik mijn hart vast voor de ontwikkelingen in onze samenleving in de komende regeerperiode.

Dat beeld werd nog eens bevestigd tijdens een recente bijeenkomst, waar de minister van Economische Zaken een korte introductie gaf op het beleid van haar ministerie c.q. haar partij. Het beeld dat ze schetste deed mij de wenkbrauwen flink fronsen. Met geen woord werd er gesproken over de rol van de digitalisering in onze samenleving. Op mijn vraag waarom ze "Digitalisering" niet expliciet noemde, was het antwoord eigenlijk tekenend voor het gebrek aan visie en inzicht van het kabinet. "Digitalisering heeft de aandacht van alle ministeries en ze werken er allemaal hard aan", was de reactie die ik kreeg. In feite het politieke synoniem voor "ik heb geen idee". Toen ik haar vertelde dat zo'n versnipperde aanpak juist fnuikend is en van weinig integrale visie getuigt, keek ze of ze water zag branden.

Mocht je plannen hebben om je te verdiepen in wat de politieke partij van jouw verkeur denkt te moeten doen met de digitalisering, dan geef ik hierna weer wat mijns inziens op dit moment de eerste prioriteiten van een nieuwe regering zouden moeten zijn. Zie die punten als een checklist om zelf tot een oordeel te komen. In eerdere columns heb ik enkele aspecten al aangestipt en in mijn boek "2024 – NL op weg naar de onlinewereld" heb ik uitgebreid de pijnpunten van onze digitaliserende samenleving beschreven, maar ook de daarbij mogelijke en gewenste aanpak om tot oplossingen te komen aangegeven. Misschien dat politieke partijen daar hun voordeel mee kunnen doen.

Mocht je trouwens in de positie zijn om politici vragen te stellen over dit thema, dan kan dit je ook helpen erachter te komen of en hoe er door hen over de invloed van de digitalisering gedacht wordt.

De vereiste prioriteiten

Afhankelijk van de coalitievorming en hoe serieus partijen een thema als digitalisering nemen, is het de vraag of de grotere pijnpunten die met de digitalisering samenhangen wel de aandacht gaan krijgen die ze inmiddels nodig hebben. Om de betekenis van de verkiezingsprogramma's in het juiste perspectief te kunnen beoordelen, is de manier waarop partijen met deze punten denken om te gaan bepalend voor zowel hun inzicht, geloofwaardigheid als verwachtingen voor de ontwikkeling van onze samenleving. Laat ik hierbij een paar punten noemen, die mijns inziens bepalend zullen worden voor onze samenleving in de toekomst en waarover ik van politieke partijen een visie verwacht.

Een Ministerie van Digitale Zaken

Het benoemen van een Staatssecretaris voor Digitale Zaken, en nog een ander, totaal niet gerelateerd thema, toont aan dat digitalisering tot op heden geen serieus thema was, maar wel om een papieren schijnvertoning vroeg.

Voor diegenen die enigszins begrijpen welke invloed de digitalisering op onze samenleving, en economie inmiddels heeft, is het geen discussie meer dat zo'n ministerie een absolute noodzaak is. Het moet o.a. zorgen voor een integrale aanpak en uniforme presentatie van de verschillende faciliteiten aan de burgers, die daar makkelijk mee om moeten kunnen gaan.

Partijen die dit niet zien, zouden niet in een nieuwe regering thuis horen. We hebben als land te veel te beschermen en te regelen om de digitalisering niet als volwaardig thema te zien. Anno 2024 is een maatschappij zonder digitalisering ondenkbaar!

De “privacyverering” is een sta-in-de-weg!

De hele digitalisering, en daarmee grote delen van onze samenleving, draait om de beschikbaarheid en het gebruik van (persoonlijke) data. Pogingen om het gebruik van data tegen te houden, of zelfs te verbieden, zijn dan ook kansloos en zinloos. Dat het begrip “privacy” daarbij als excuus gebruikt wordt, is niet alleen onnodig, maar ook contraproductief.

Om op een zinnige manier om te gaan met de digitalisering is het belangrijk te zien welke voordelen het gebruik van data kan bieden. Dat de Autoriteit Persoonsgegevens (APG) zich stort op wat zij noemen “de bescherming van de privacy” is dan wel vereist vanuit de letterlijke wetgeving, maar de overheid moet zich ook realiseren wat haar eenzijdige visie voor negatieve gevolgen heeft voor veel activiteiten en instanties. Kent niet iedereen de bloedirritante cookie pop-up's die in de praktijk juist contraproductief werken? Of bijvoorbeeld verenigingen waarvan extra inspanningen worden gevraagd. De online wereld vraagt om een andere kijk op het begrip “privacy”, een waarbij niet vergeten mag worden dat de meeste burgers ook nog eens geheel vrijwillig zelf hun hele hebben en houden online plaatsen! Daar komt bij dat weinigen kritisch naar cookies kijken en de meeste klakkeloos accepteren. Het proberen te voorkomen dat gegevens door partijen worden verzameld is geen zinvolle aanpak. Er moeten regels komen voor wie welke gegevens mag gebruiken, dat de burger weet wie welke gegevens heeft en waarvoor, en . . . er moet gehandhaafd worden! Alleen zo kunnen misbruik van persoonsgegevens, selectieve informatievoorziening en het creëren van bubbels voorkomen worden. De manier waarop dat tot nu gebeurt is ondoordacht en contraproductief. Belangrijk daarbij is dat er dit keer wordt uitgegaan van het gedrag van de mens! Welke partij begrijpt dit?

Bescherming van de burgers

Het is een taak van de overheid om haar burgers te beschermen, ook online! Maar hoe doe je dat? Hoeveel burgers zijn bereid naar adviezen te luisteren en er wat mee te doen? De gevolgen zijn bekend: oplichting, hacken, doxing, phishing, enzovoort. Dat kan het gevolg zijn van het klikken op een “vals” linkje in een e-mail, het reageren op een vraag om persoonlijke (bank)gegevens, het stelen c.q. ontzutselen van wachtwoorden, het blokkeren van bestanden, het plaatsen van malware, enzovoort. Vooral cruciale diensten, zoals bankieren, medische zaken of overheidsdiensten, vragen online om optimale bescherming. En is het geen onveiligheid, dan is het wel online pestgedrag of (anonieme) aantasting van je persoon.

Die anonimiteit is de grote vloek van de online wereld, een kenmerk dat dankbaar wordt gebruikt door de sociale media om onderbuikgevoelens, fake news of complottheorieën vrijelijk de ruimte te bieden. Een digitale identiteit is online net zo belangrijk als in de fysieke wereld een identiteitsbewijs voor veel zaken vereist is. Tegelijk is een verplichte invoering van meerfactoren authenticatie, of iets vergelijkbaars, voor cruciale diensten vereist. Hier kan de overheid veel actiever worden en beginnen met zelf het goede voorbeeld te geven en eisen te stellen.

Hier zou het concept van een “Burgerplatform” een oplossing kunnen bieden. Dat betreft een binnen internet afgesloten en extra beveiligde omgeving op basis van een digitale identiteit.

Initiatieven vanuit Europa, zoals de cookiewet, de PSD2-wet of de eIDAS, nemen een mijn inziens verkeerde insteek en blijken in de praktijk contraproductief, omdat ze onvoldoende uitgaan van het gedrag van de burger.

De overheid zal zelf een actieve rol moeten oppakken, te beginnen met het veiliger online regelen van cruciale diensten voor burgers en het effectiever informeren c.q. adviseren van burgers.

Online onveiligheid

Wie heeft niet al eens te maken gehad met cybercriminaliteit? En dan bedoel ik niet alleen burgers, maar juist ook bedrijven. Hele trollenlegers penetreren vanuit andere landen, zoals Rusland, China, Iran of India. Zij maken niet alleen burgers tot slachtoffer, maar juist hun aanvallen op bedrijven kunnen erg bedreigend zijn. Zo zijn Schiphol, de havens van Rotterdam, Universiteiten, banken, Rijkswaterstaat, infrastructuren en bedrijfsgeheimen steeds vaker doelwit. Als daar wat fout gaat, kan de maatschappij pijnlijk ontwricht worden. De schade kan daarbij enorm worden. Hoe goed worden systemen en infrastructuren beveiligd? Wie controleert dat? Moeten er geen harde sancties worden opgelegd als organisaties hierin nalatig zijn? Welke partij ziet dit en durft hier met een duidelijke aanpak te komen?

Blijven we het normaal vinden dat ieder (commercieel) initiatief online zonder restricties actief kan worden, terwijl in de fysieke wereld voor van alles vergunningen nodig zijn? Zijn we bereid de eventueel nadelige gevolgen daarvan te accepteren? Of moet er toch meer gereguleerd worden?

Daarnaast speelt de groeiende rol die algoritmes innemen in het gebruik van de digitale mogelijkheden. Bedrijven krijgen hierdoor veel macht. Kunnen zij daar verantwoord mee omgaan? Wie heeft inzicht in de werking en waarvoor ze gebruikt worden? Hoe wil de overheid dat regelen? Wetgeving en handhaving blijven online ver achter bij de ontwikkelingen, waardoor onder andere de deur voor criminelen en digitale terroristen wijd openstaat.

Er kan nog altijd veel geleerd worden van wat er in de fysieke wereld wel, maar vooral niet is toegestaan. Zijn online vaker regels of vergunningen nodig? Welke partijen willen daar wat aan doen?

Sociale media

De vrijplaats voor allerhande irrelevante, foute, beledigende, misleidende of kwetsende uitingen, behoeft speciale aandacht. Het is onvermijdelijk dat de burgers tegen kwaadwilligheid beschermd moeten worden. Dat deze media ertoe leiden dat ook de democratische waarden ondermijnd worden, is het gevolg van politieke onmacht om steviger op te treden tegen dit soort uitingen. Deze media leiden tot eenzijdigheid, oppervlakkigheid en vervolgens tot een stimulering van individualisering en polarisatie. Ze vormen een uitlaatklep voor woede en frustratie en dat betekent doorgaans weinig genuanceerdheid. Zelden is hier sprake van opbouwende initiatieven! Het betekent veel meningen ventileren zonder eerst na te denken en met weinig inhoudelijke discussie. Dit kan het beeld van de actuele werkelijkheid behoorlijk vervormen, met alle gevolgen van dien.

Daaronder valt zeker ook het verspreiden van fake news. Bronvermelding lijkt minder belangrijk geworden. Ook fact checking wordt ondergeschikt aan snelheid. Er moet nagedacht worden over hoe de kwaliteit van “nieuws” beoordeeld kan worden!

Een nieuwe uitdaging wordt gevormd door AI. Wat hiermee mogelijk wordt, kunnen we nog nauwelijks overzien. Wel is duidelijk dat er vanaf het begin duidelijkheid moet komen over door wie en wanneer AI wordt toegepast. We moeten makkelijk kunnen herkennen of iets “echt” is of via AI tot stand is gekomen.

Een geheel ander aspect bij sociale media is de vraag van wie de content is en van wie de contacten? Op dit moment is de exploitant de eigenaar, je hebt zelf niets te zeggen over je eigen bijdragen! De exploitant, zoals Facebook of X, kunnen met die gegevens doen wat ze willen. Vinden we dat acceptabel?

Een actieve rol van de overheid om de negatieve kanten van de sociale media te belichten is het minste, waarbij bepaalde media wellicht niet langer ongestraft hun discutabele rol mogen blijven spelen. Is hier geen betere wetgeving vereist?

Parlementair systeem

Dit was gebaseerd op de Trias Politica, de scheiding der machten. Zo hoort onder andere de Tweede Kamer de regering te controleren en daarbij het landsbelang centraal te stellen. Echter, partijbelangen, vriendjespolitiek, het plaatnemen van Kamerleden in de regering en dergelijke, zorgen ervoor dat dit systeem al jarenlang corrupteert. Het gevolg is onder andere dat coalitiebelangen het landsbelang overheersen, niet de benodigde beslissingen genomen worden en het wantrouwen in de politiek hard toeneemt. Wanneer een partij claimt het politieke systeem te willen verbeteren, dan moeten die plannen beoordeeld worden tegen deze achtergrond.

Inmiddels moet de vraag gesteld worden: zijn burgers echt geïnteresseerd in politiek partijen en in wat zij met hun stem doen? Of willen zij vooral directe invloed op belangrijke thema's? Volksraadpleging en een directere democratie worden met de digitalisering mogelijk gemaakt.

Tegelijkertijd gaan politici helemaal los op de sociale media. Zij ventileren de hele dag oneliners en proberen voor zichzelf, en soms hun partij, aandacht te krijgen. Steeds vaker wordt er op de persoon gespeeld, wat het afbreukrisico vergroot. Wie wil er nog in de politiek? Hierdoor dragen politici zelf bij aan de verloederding van de politiek en het afscheid nemen van inhoudelijke discussies. Zo'n gang van zaken bevordert niet bepaald de waardering voor de politiek. Maar, zeker voor politici geldt: verbeter de wereld en begin bij jezelf!

Als partijen zeggen serieus werk te willen maken van parlementaire vernieuwing, dan zullen ze op de genoemde punten beoordeeld moeten worden.

Het thema van parlementaire vernieuwing kan bovendien nieuw leven ingeblazen worden nu er concrete, digitale mogelijkheden zijn om daar invulling aan te geven. Welke partij durft dit thema aan?

Kennisbescherming

De overheid moet gericht investeren, middels b.v. subsidies, in kennis en bedrijven die belangrijk worden voor economie en werkgelegenheid. Er moeten daarbij wel keuzes gemaakt worden, speerpunten aangewezen, want versnippering verzwakt alleen maar.

Zo vraagt de verdere ontwikkeling van bijvoorbeeld Brainport om investeringen in onderwijs, huisvesting, zorg, mobiliteit en cultuur. Er zijn veel expats nodig, hoe hen lokken en faciliteren? Hoe denkt de overheid om te gaan met exportbeperkingen zoals bijvoorbeeld Amerika die aan bedrijven als ASML denkt te moeten opleggen?

Een andere belangrijke technologie is Fotonica, zowel de techniek zelf als het produceren van de bijbehorende chips. Wat wil de overheid hiermee voor Nederland?

Om onze positie te beschermen is de verworven kennis door alleen te patenteren niet voldoende, maar zal de overheid in ruil voor subsidies een zodanig aandeel in met name start-ups moeten nemen dat ze zeggenschap heeft over aan wie het bedrijf met de beschikbare kennis eventueel ooit verkocht mag worden, of juist niet. De kennis die met ons geld wordt opgebouwd, dient effectief beschermd te worden.

Mijn impressies

Als je politici in de media hoort praten zou je de indruk kunnen krijgen dat de digitalisering hun aandacht heeft. Maar helaas. De ervaringen van politici met de digitalisering rijken veelal niet verder dan het gebruik van de sociale media. Dat ze met wat ze daarop doen grote hoeveelheden bagger over zich afroepen nemen ze op de koop toe, alles voor publiciteit! Dat gaat zelfs zover dat in de Tweede Kamer nog discussies plaatsvinden over hoe het misbruik van persoonsgegevens aangepakt kan worden, terwijl politieke partijen beschikbare persoonsgegevens ongeneerd inzetten ten behoeve van hun partijpromotie! De hypocrisie triomfeert!

Het bestuderen van enkele verkiezingsprogramma's hebben mij mede tegen die achtergrond gemengde gevoelens opgeleverd. Op een aantal mijns inziens belangrijke kanten van de digitalisering wordt helemaal niet ingegaan. Wat die programma's uiteindelijk waard zijn moet verder bij de coalitievorming blijken. Wel is duidelijk dat er over dit thema grote verschillen tussen partijen bestaan en het belang van de digitalisering door enkele onvoldoende wordt herkend. Frappant is dat de nieuwe partijen wél aandacht hebben voor de digitalisering, maar de "oudere" partijen vrijwel niet!

Wat hoe dan ook veel aandacht behoeft is een integrale aanpak van de digitalisering, omdat die alle haarvaten van de samenleving raakt. Dus is een Ministerie van Digitale Zaken als centraal punt een voorwaarde voor een effectieve omgang met de digitalisering. Dit punt bepaalt hoe serieus partijen de digitalisering bereid zijn te nemen.